

تحلیل آثار پول شویی بر امنیت اقتصادی

قرآنعلی محبوبی^۱

نجفعلی شهبازی^۲

بهروز صادقی عمروآبادی^۳

تاریخ پذیرش نهایی: ۸۹/۱۲/۷

تاریخ دریافت: ۸۹/۱۰/۱۲

فصلنامه آفاق امنیت/ سال سوم / شماره نهم - زمستان ۱۳۸۹

چکیده:

مدیریت اقتصادی و توجه به امنیت ملی در دنیای پیچیده فناوری‌های نوین و در بحبوحه ظهور و رشد پدیده جهانی شدن در بعد اقتصادی اهمیتی خاص دارد. امروزه پول شویی یکی از جرایم مالی مهم محسوب می‌شود و آثار اقتصادی و سیاسی آن بسیار مورد توجه است و بی‌ثباتی‌های زیادی بر اقتصاد و سیاست جوامع برجای گذاشته است. پول شویی هم‌چنین آثار زیان‌باری بر امنیت ملی و بین‌المللی دارد. در این پژوهش برآنیم با استفاده از مدل‌های اقتصادسنجی و داده‌های اقتصادی- سیاسی ایران در دوره زمانی ۱۳۸۷-۱۳۶۳ آثار شاخص‌های پول شویی بر امنیت اقتصادی ملی، به خصوص امنیت بازار سرمایه و ریسک تولید به عنوان رکن اساسی بازارهای مالی و تولیدی و نماد امنیت اقتصادی یک کشور را بررسی کنیم. روش تخمین ARCH^۴ و OLS^۵ به دنبال مانایی متغیرها و رفع مشکلات مدل اقتصاد سنجی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد بی‌ثباتی در تولید ناخالص ملی و بازار سرمایه در کشور ناشی از شاخص‌های پول شویی می‌باشد.

واژگان کلیدی:

پول شویی، امنیت ملی، امنیت اقتصادی، بازار سرمایه، اقتصاد زیرزمینی

۱. دانشجوی دکتری مطالعات منطقه‌ای دانشگاه جامع امام حسین (ع)

۲. کارشناسی ارشد اقتصاد

۳. کارشناسی ارشد توسعه اقتصادی

4. Auto Regressive
5. Ordinary least Square

مقدمه

مدیریت اقتصادی و توجه به امنیت ملی در دنیای پیچیده فناوری‌های نوین و در بحبوحه ظهور و رشد پدیده جهانی شدن در بعد اقتصادی اهمیتی خاص دارد. مدیریت باثبات، پایدار و برخوردار از قوانین قوام‌یافته عمده‌ترین وظیفه‌اش حاکمیت حکیمانه بر ساختار اقتصادی و نظام‌های مبادله‌ای و صیانت از حریم و حدود و ثغور مرزهای اقتصادی است. در این بین آنچه بر سلامت و صلابت مدیریت اقتصادی صحنه می‌گذارد و بر آن تأکید می‌ورزد، راه‌ها و شیوه‌هایی است که سلامت و پویایی اقتصاد را تضمین و از بروز رفتارهای بیمارگونه و در نهایت، شکل‌گیری و حاکمیت اقتصاد زیرزمینی پیشگیری می‌کند.

اقتصاد زیرزمینی یکی از چالش‌های مهم فراروی امنیت ملی در اقتصادهای ملی تشکیل‌دهنده اقتصاد جهانی است. منظور از اقتصاد زیرزمینی مجموعه‌ای از فعالیت‌های مؤلد ارزش افزوده است که در چارچوب اقتصاد رسمی تعریف و گنجانده نمی‌شود و بدین ترتیب، از چشم حساب‌های ملی و نیز نظام‌های مالیاتی کشور پنهان می‌ماند. بخش مهمی از اقتصاد زیرزمینی در چارچوب فعالیت‌های نامشروع، غیرقانونی، قاچاق، عملیات بازار کبود (سوءاستفاده از نام‌های تجاری)، کارهای محرمانه مثل دزدی، ارتشاء، مواد مخدر و فعالیت‌هایی از این دست است که به آن «اقتصاد سیاه» می‌گویند.

شناسایی شیوه‌ها و ابزارهای راهیابی منابع به دست‌آمده از فعالیت‌های اقتصاد سیاه، بررسی ماهیت نفوذ و حوزه‌های تأثیرگذاری و در نهایت، راهبردها و راهکارهای جلوگیری از دستیابی مجرمان به عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه در حوزه فعالیت‌های پول‌شویی^۱ قرار می‌گیرد.

پول‌شویی عملی غیرقانونی است که درآمد ناشی از اعمال خلاف قانون طی فرآیندی مشروعیت قانونی می‌یابد.^۲ پول‌شویی آثار زیان‌باری بر اقتصاد، سیاست و جامعه دارد. آلوده شدن و بی‌ثباتی اقتصاد، تضعیف بخش خصوصی و برنامه‌های خصوصی‌سازی، کاهش کنترل دولت بر سیاست‌های اقتصادی، کاهش درآمد دولت، فاسد شدن ساختار حکومت و بی‌اعتمادی مردم و نهادهای اقتصادی کشور بخشی از این آثار است (رهبر، ۱۳۸۷: ۲۳). طی این فرآیند، پول کثیف ناشی از عوامل غیرقانونی به پول تمیز تبدیل و در کل بدنه اقتصاد جایگزین می‌شود. در این میان مؤسسات مالی از جمله بورس‌ها و بانک‌ها برای تطهیر و شستن پول‌های کثیف مورد استفاده قرار می‌گیرند. بدین ترتیب، نقش این مؤسسات در مبارزه با پول‌شویی و آثار پول‌شویی بر ثبات این مؤسسات کلیدی است (جزایری، ۱۳۸۳: ۱۰).

1. Money Laundering

۲. ماده ۱ دستورالعمل جامعه اروپایی مارس ۱۹۹۰

پول شویی آثار زیان بار فراوانی بر امنیت ملی و بین‌المللی دارد. در این پژوهش برآنیم با استفاده از مدل‌های اقتصادسنجی و داده‌های اقتصادی-سیاسی ایران در دوره زمانی ۱۳۸۷-۱۳۶۳ آثار شاخص‌های پول شویی بر امنیت اقتصادی ملی، به خصوص امنیت بازار سرمایه و ریسک تولید به عنوان رکن اساسی بازارهای مالی و تولیدی و نماد امنیت اقتصادی کشور را بررسی کنیم. سؤال‌های اصلی و فرعی تحقیق به ترتیب عبارت است از: آیا شاخص‌های پول شویی عامل مخرب امنیت اقتصادی در کشور است؟ آیا شاخص‌های پول شویی در کشور مخرب امنیت بازار سرمایه و افزایش‌دهنده ریسک تولید است؟ روش تخمین OLS، با در نظر گرفتن مانایی متغیرها و رفع مشکلات، مدل همراه است. داده‌های اقتصادی پژوهش از بانک مرکزی ایران و داده‌های مربوط به جرایم از دادستانی کل کشور گرفته شده است. مقابله با پول شویی به منظور شفافیت نظام اقتصادی کشور و بالا بردن امنیت اقتصادی و در نتیجه امنیت ملی است. تلاش می‌شود در این پژوهش گامی به سوی این آرمان برداشته شود.

ادبیات و پیشینه تحقیق

اقتصاد غیررسمی (که به اقتصاد سایه، موازی و زیرزمینی نیز موسوم است) نه تنها عملیات مجرمانه، بلکه تمام عملیات غیرقانونی از جمله فرار مالیاتی، اجتناب از پرداخت مالیات و درآمدهای گزارش نشده را که از فروش کالا و خدمات قانونی در معاملات پولی و سایر مبادلات و تهاوتها حاصل شده است، دربرمی‌گیرد. بدیهی است افرادی که در بازارهای غیررسمی فعالیت دارند سعی می‌کنند عملیات‌شان از دید دولت و قانون‌گذاران پنهان بماند. به همین دلیل، تخمین اندازه و میزان وسعت بازارهای غیررسمی و آثار اقتصادی-سیاسی آن بسیار مشکل است. بنابراین در معرفی فرآیند جرم پول شویی تقسیم‌بندی زیر و تشریح انواع پول‌های غیرقانونی و نامشروع ضروری می‌نماید.

۱. پول خاکستری (قانونی- غیرقانونی)

در نوع اول، پول از فعالیتی قانونی به دست می‌آید و سپس به پولی غیرقانونی تبدیل می‌شود. نمونه بارز این نوع پول مالیات‌ها یا حق بیمه‌های پرداخت نشده است. به این نوع پول، «قانونی- غیرقانونی» یا «پول خاکستری» گفته می‌شود (Cees Schaap, 1998). معمولاً چنین پول‌هایی غیرقانونی از کشور خارج می‌شوند و لطمات جبران‌ناپذیری به اقتصاد ملی وارد می‌سازند. درآمدهای گروه ممتاز «رانت‌خواران» و دلالان و واسطه‌های فعال در اقتصاد زیرزمینی^۱ در ایران از مصادیق پول خاکستری است.

۲. پول سیاه (غیرقانونی)

وقتی سازمانی رسمی و قانونی درآمدی به شیوه غیرقانونی کسب و آن را خرج عملیات قانونی می‌کند، به این نوع پول، «پول سیاه» گفته می‌شود. این دو نوع پول غیرقانونی توسط عاملی قانونی تحصیل و با عنوان «جرایم سازمانی» طبقه‌بندی می‌شوند (Ibid).

اصطلاح پول سیاه به وجوه حاصل از «قاچاق کالا»، درآمدهای حاصل از «خرید و فروش کالاهای پرتقاضا در بازار» و «شرکت در معاملات پرسود دولتی» - خارج از روند طبیعی مقررات حاکم بر معاملات که در سایه بهره‌جویی از اعمال نفوذ ناشی از نزدیکی با مراکز قدرت به دست می‌آیند - و همچنین پول حاصل از ارتشا اطلاق می‌شود. این نوع پول‌ها که از فساد قدرت و قاچاقچی‌گری به دست می‌آیند، علاوه بر محروم ساختن دولت از دریافت «مالیات بر درآمد»، آثار سوء دیگری بر اقتصاد و امنیت ملی بر جای می‌گذارند که می‌توان به کاهش قدرت تولیدی کشور، کاهش توان ارزی، کاهش سطح اشتغال، گسترش فساد اداری و عمیق‌تر شدن شکاف بین طبقات فقیر و «فوق ثروتمند» جامعه اشاره کرد (صحرانیان، ۱۳۸۱: ۱۶).

۳. پول کثیف (غیرقانونی سازمان یافته)

نوع سوم پول غیرقانونی در مواردی است که پول حاصل از شیوه‌های غیرقانونی برای مصارف غیرقانونی مانند گسترش سازمان‌های جنایی یا مافیایی یا تروریسم استفاده شود که به آن «پول کثیف» می‌گویند. اصطلاح پول کثیف به وجوه حاصل از قاچاق مواد مخدر اطلاق می‌شود. این نوع پول‌ها که معمولاً با جنایت و آدم‌کشی و به قیمت جان انسان‌ها به دست می‌آید، در ادبیات اجتماعی برخی کشورها «پول آغشته به خون»^۱ نیز نامیده می‌شود.

۴. روش‌های پول شویی

ابزارها و روش‌های تطهیر عواید غیرقانونی و نامشروع، گذشته از قانونی بودن، در زمره فعالیت‌های عادی و قانونی مانند گشایش حساب‌های بانکی، خرید اسناد پولی، ارسال الکترونیکی وجوه نقد و مبادله ارز در تجارت بین‌المللی قرار دارد. لذا شناسایی این پدیده پیچیده‌تر می‌شود. مجرمان برای پول‌شویی عواید حاصل از جرم از انواع مؤسسه‌های مالی و غیرمالی از جمله بانک‌ها، بورس‌ها، مؤسسه‌های مبادله ارز و سایر مؤسسه‌های غیربانکی و شرکت‌های معاملات ملکی استفاده می‌کنند. با افزایش تدابیر ضد پول‌شویی بانک‌ها، پول‌شویان شیوه‌های پول‌شویی

1. Bloody Money

سنتی خود را متحول ساخته‌اند. تقاضای روزافزون استفاده از مؤسسه‌های مالی غیربانکی و سایر مؤسسه‌های غیرمالی در مقایسه با مؤسسه‌های بانکی، شاهدی بر این مدعاست.

در متداول‌ترین روش‌های پول‌شویی، افراد حساب‌هایی نزد مؤسسه‌های مالی افتتاح و مقادیر هنگفتی پول نقد سپرده‌گذاری می‌کنند و سپس آنها را به خارج از کشور انتقال می‌دهند. سایر روش‌های رایج در پول‌شویی عبارت‌اند از: حواله‌نویسی دروغین، نگهداری مجموعه‌ای گسترده از دفاتر و انعقاد قراردادهای صوری یا ساختگی. اصل پنهان‌سازی هویت مالک عواید ناشی از فعالیت‌های مجرمانه مهم‌ترین اصلی است که به آن پرداخته می‌شود و ضرورت هوشیاری سیستم‌های مالی قانونی را برای مقابله با جرم دوچندان می‌سازد.

آثار پول‌شویی بر امنیت اقتصادی و ملی

در نگاهی کلی می‌توان آثار زیان‌بار پدیده پول‌شویی را آلودگی و بی‌ثباتی بازارهای مالی و بی‌اعتباری کشورها در عرصه‌های بین‌المللی دانست که ارکان و بنیان‌های اساسی اقتصادی و اجتماعی را به خطر می‌اندازد. به بیان دیگر، پول‌شویی به نظم اجتماعی و اقتصادی آسیب می‌رساند، زیرا این پدیده آثار منفی جبران‌ناپذیری بر رقابت آزاد، ثبات و سلامت نظام مالی دارد که این آثار نه تنها در بازارهای مالی جهانی، بلکه در بازارهای نوظخته و جدید نیز نمود عینی خواهد داشت. در واقع، هر کشوری که وارد شبکه مالی بین‌المللی می‌شود در معرض ریسک ناشی از پول‌شویی قرار می‌گیرد.

تحقیقات نشان می‌دهد نقل و انتقال وجوه به بازارهایی که در آنها اقدامات مربوط به کشف و ضبط عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه کمتر است، افزایش می‌یابد. به بیان دیگر، افزایش تلاش‌های مقامات مسئول در بازارهای مالی جهانی در زمینه مبارزه با پول‌شویی، فعالیت پول‌شویان را به سمت بازارهای نوظخته و جدید هدایت می‌کند. در این قسمت به آثار منفی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی پول‌شویی می‌پردازیم (Taniz, 1996).

۱. آثار اقتصادی پول‌شویی

طبق آخرین برآوردهای صندوق بین‌المللی پول (IMF)، حجم جهانی پول‌شویی سالانه معادل ۲ تا ۵ درصد تولید ناخالص داخلی همه کشورهای جهان را تشکیل می‌دهد. این ارقام توانایی پول‌شویان را برای تأثیرگذاری بر نهادها و مؤسسات پولی و مالی داخلی و بین‌المللی به خوبی نشان می‌دهد. حال باید به این سؤال اساسی

پاسخ داد که پول‌شویی چگونه و تا چه حد بر ساختار و متغیرهای کلان اقتصادی و در نتیجه، امنیت اقتصادی تأثیر می‌گذارد؟ در این قسمت بعضی پیامدهای اقتصادی پول‌شویی را که مستقیم یا غیرمستقیم بر امنیت اقتصادی و ملی کشور تأثیرگذار است، بررسی می‌کنیم.

کشورهای در حال توسعه در مقابل مشکل بزرگی به نام کمبود منابع مالی قرار دارند. یکی از موانعی که سبب کمبود منابع داخلی در این کشورها می‌شود، وجود بازار غیررسمی گسترده در این اقتصادهاست. اقتصاد غیررسمی به بخشی از مبادلات اقتصادی گفته می‌شود که خارج از مدارهای رسمی و قابل کنترل اقتصاد قرار می‌گیرد. ورود مبادلات به حوزه اقتصاد غیررسمی دلایل متعددی دارد که دو دلیل عمده آن عبارت‌اند از:

الف) فرار مالیاتی؛

ب) غیرقانونی بودن مبادلات؛ این بخش از مبادلات اقتصادی نیز حجم بسیار بزرگی دارد.

عوااید این مبادلات غیرقانونی باید به گونه‌ای وارد اقتصاد قانونی شود. در واقع، ورود سرمایه‌هایی که در پی شست‌وشو هستند به هیچ وجه به مفهوم سرمایه‌گذاری در معنای متعارف نیست و برعکس با ایجاد شبکه‌های فاسد و غیرقانونی در کنار این سرمایه‌ها باعث بروز مشکلاتی متعدد در اقتصاد کشور می‌شود که در زیر به بعضی از آنها اشاره می‌کنیم:

ایجاد اختلال در سیاست‌گذاری‌های کلان کشور: ضعف سیستم آماری و نقص اطلاعات برای برنامه‌ریزی یکی از ضعف‌های عمده هسته‌های تحقیق در کشورهای مختلف است و پول‌شویی با تغییر در اطلاعات مربوط به حجم پول، تقاضای پول، نرخ بهره، ارز و قیمت سایر دارایی‌های سرمایه‌ای و... به این ضعف دامن می‌زند. سیاست‌گذاری‌های نادرست نیز موجب عدم تعادل‌ها و سوءتخصیص منابع می‌شود و بی‌ثباتی را به دنبال می‌آورد.

تضعیف امنیت اقتصادی: یکی از مؤلفه‌های امنیت برای فعالان اقتصادی به رسمیت شناختن مالکیت سرمایه و تضمین اجرای قراردادهاست، اما فساد مالی و فعالیت‌هایی مجرمانه یکی از موانع اصلی سر راه امنیت اقتصادی، ایجاد شفافیت مالی و حکومت قانون است. از سوی دیگر، سرمایه‌های ناشی از اعمال مجرمانه با ورود و خروج ناگهانی در حجم بسیار زیاد، سیستم اقتصادی را مختل می‌کنند و امنیت سرمایه‌گذاری را از بین می‌برند.

کاهش بهره‌وری و انحراف تخصیص منابع: ورود این سرمایه‌ها امکان سرمایه‌گذاری‌های

واقعی داخلی و خارجی را در کشور از بین می‌برد. از آنجا که هدف افراد پول شو در وهله اول پنهان کردن منشأ غیرقانونی پول است و سودآوری برای آنها اهمیت کمتری دارد، لذا عمدتاً سرمایه خود را در بخش‌هایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که توجیه اقتصادی ندارد و به این صورت باعث کاهش بهره‌وری سرمایه، اتلاف منابع، تسهیل فساد مالی داخلی و افزایش جرایم می‌شوند و تخصیص منابع را دچار انحراف می‌کنند. اگر سرمایه‌های حاصل از راه‌های غیرقانونی زیاد باشد، به سوی سرمایه‌گذاری‌هایی حرکت می‌کند که از آنها به «سرمایه‌گذاری استریل»^۱ تعبیر می‌شود؛ مانند سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیرمنقول به خصوص اشیای هنری، جواهرآلات و اتومبیل‌های لوکس و... که باعث کاهش بهره‌وری و در نتیجه کاهش رشد اقتصادی خواهد شد.

گسترش فقر و اختلاف طبقاتی: افزایش فساد مالی (پول‌شوویی) باعث کاهش درآمد دولت و در نتیجه افزایش نرخ مالیاتی می‌شود و در واقع، پایه مالیاتی کاهش می‌یابد. در این صورت دولت تنها از کسانی مالیات دریافت می‌کند که توان فرار از پرداخت مالیات را ندارند و این افراد کسانی جز طبقه کارمند و کارگر نخواهند بود، زیرا مالیات آنها پیش از پرداخت حقوق کسر و بدین وسیله اختلاف طبقاتی هر روز شدیدتر می‌شود.

کاهش درآمد دولت: مالیات‌ها عمده‌ترین منابع تأمین اعتبار برنامه‌های عمرانی دولت را تشکیل می‌دهند. در یک نظام اقتصادی پویا قریب به ۹۰ تا ۹۷ درصد منابع بودجه سالانه دولت از انواع مالیات‌ها تشکیل می‌شود، لذا به هر میزان که سهم بخش غیررسمی و فعالیت‌های زیرزمینی در گردش اقتصاد یک کشور بیشتر باشد، به همان نسبت دولت از دستیابی به سهم واقعی خود از درآمدها محروم می‌ماند.

تضعیف بخش خصوصی: پول‌شویان با هدف پنهان کردن عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی خود با استفاده از شرکت‌های پیشرو، عواید مذکور را با وجوه قانونی مخلوط می‌کنند. این مسئله به آنها کمک می‌کند محصولات خود را با قیمتی کمتر از سطح قیمت بازار عرضه کنند. گاهی شرکت‌های یادشده می‌توانند محصولات خود را حتی با قیمتی کمتر از هزینه تولید عرضه کنند. بر این اساس چنین شرکت‌هایی در مقایسه با شرکت‌های قانونی که سرمایه خود را از بازارهای مالی تأمین می‌کنند، قدرت رقابت بیشتری دارند و این مسئله باعث بیرون رفتن شرکت‌های قانونی از بازار و تضعیف بخش خصوصی قانونی می‌شود.

ایجاد موانع برای خصوصی‌سازی: چنانچه خصوصی‌سازی هدمند و هدایت‌شده

1. Sterile Investment

نباشد، می‌تواند به عنوان ابزاری برای پول‌شویی مورد استفاده قرار گیرد، زیرا سازمان‌های مجرم از توان مالی بیشتری برای خرید شرکت‌های دولتی برخوردارند. در واقع آنها می‌توانند با خرید شرکت‌های مد نظر خود، مانند بانک‌ها، از آنها برای پنهان کردن عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر و فعالیت‌های مجرمانه و هم‌چنین فعالیت‌های غیرقانونی استفاده کنند.

افزایش نرخ تورم: پول‌شویی‌های وارداتی (وجوه نامشروعی که منشأ جغرافیایی آنها خارج از کشور است و برای فعل و انفعال‌های پول‌شویی وارد کشور می‌شوند) باعث تغییر در حجم نقدینگی و افزایش قیمت‌ها می‌شود.

تضعیف یکپارچگی و تمامیت بازارهای مالی: اگر مقدار زیادی پول با هدف پول‌شویی وارد مؤسسات مالی شود، اما ناگهانی و بدون اعلام اختار قبلی، در پاسخ به عوامل غیربازاری از سیستم خارج گردد، مشکلات زیادی در زمینه نقدشوندگی و امور اجرایی و هم‌چنین منابع بانک‌ها ایجاد می‌کند.

افزایش ریسک اعتبار: هیچ کشوری تمایل ندارد که اعتبار نهادهای مالی خود را با همکاری در پول‌شویی به ویژه در شرایط کنونی اقتصادی جهانی، از دست بدهد. پول‌شویی و جرایم مالی دیگر مانند دست‌کاری در بازار، داد و ستد اوراق بهادار با استفاده از اطلاعات محرمانه، اختلاس و... نقش جذب‌کنندگی سود و اعتماد و اطمینان را در بازار از بین می‌برد. کاهش اعتبار ناشی از فعالیت‌های مجرمانه فرصت‌های مناسب جهانی برای رشد و پایداری را کاهش می‌دهد و باعث رشد سازمان‌های مجرم با اهداف کوتاه‌مدت می‌شود.

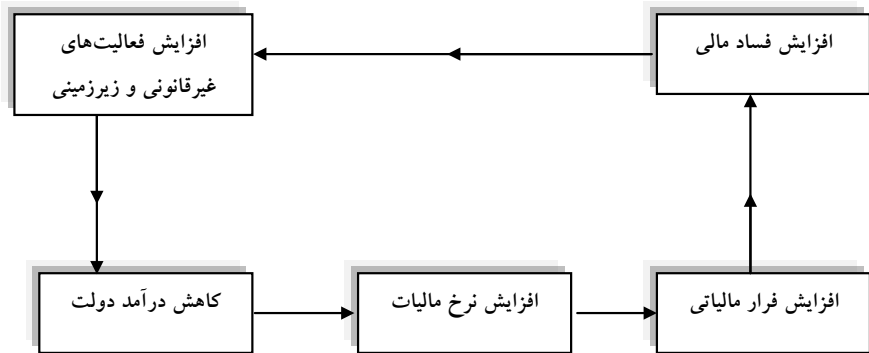
مانعی برای جهانی شدن اقتصاد: برای اینکه جهانی شدن در چارچوبی سالم و بهینه رخ دهد مبارزه با پول‌شویی به عنوان یکی از عوامل ایجاد هزینه، ضروری به نظر می‌رسد و به همین دلیل، سازمان تجارت جهانی ورود کشورها به جرگه جهانی شدن و پیوستن به این سازمان را منوط به تصویب قانون ضد پول‌شویی کرده است. **اختلال در سرمایه‌گذاری درازمدت داخلی و خارجی:** فساد باعث تغییر جهت سرمایه‌گذاری‌های درازمدت و زیربنایی به سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت در بخش‌های خدماتی می‌شود که آثار زیان‌باری بر اقتصاد و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت دولت دارد. سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت در سطح کلان به دلیل ناپایداری و قدرت بالای خروج از کشور، صدمات جبران‌ناپذیری بر پیکره اقتصاد وارد می‌کند. از سوی دیگر، عواید حاصل از جرم لزوماً در جایی که تولید یا تطهیر می‌شود سرمایه‌گذاری نمی‌گردد و عمدتاً به سوی کشورهای توسعه‌یافته سرازیر می‌شود.

ایجاد تقاضای کاذب: تحرکات مربوط به عملیات پول‌شویی حرکت بازارهای

مالی را از روند حقیقی و واقعی خود خارج می‌سازد. پول‌شویان با وارد کردن مبالغ هنگفت دارایی‌های خود به بازارهای مالی موجی از تقاضای کاذب برای سهام برخی بنگاه‌ها یا قیمت‌های کالایی خاص ایجاد می‌کنند و در نتیجه، نوسانات شدیدی در تعادل عرضه و تقاضا برای بازارهای مالی به وجود می‌آورند. در این نوع بازارها، برخی سهام‌داران به دلایل غیرمنطقی که ربطی به عملکرد بنگاه ندارد، ناگهان با نزول شدید ارزش سهام و برخی دیگر با صعود شدید مواجه می‌شوند. در این شرایط، پول‌شوی می‌تواند با سود کلانی که از این نوسان به دست آورده است از بازار خارج شود. با خارج شدن ناگهانی حجم عظیمی سرمایه از بازار، قیمت‌های مجازی در بازار شکل می‌گیرد و بازار دچار رکود می‌شود که عرضه‌کنندگان و تقاضاکنندگان بازار را دچار سردرگمی می‌کند. در نتیجه، نوسانات شدید بازار سهام به عنوان عامل مهم بی‌ثباتی مالی و اقتصادی از آثار پول‌شویی است.

افزایش فعالیت‌های زیرزمینی: با گسترش فساد مالی فعالیت‌های زیرزمینی مانند قاچاق گسترش می‌یابد که خود باعث کاهش درآمدهای دولت می‌شود. دولت برای جبران کاهش درآمد مجبور به افزایش نرخ مالیاتی می‌شود که فشار مالیاتی بر فعالان اقتصاد قانونی وارد می‌آورد. از این رو، آنها نیز برای رهایی از وضعیت پیش‌آمده به ارتشا و تخلفات دیگر و فعالیت‌هایی زیرزمینی و فرار از پرداخت مالیات روی می‌آورند که موجب کاهش درآمد دولت می‌شود. با کاهش درآمد دولت کارکنان حقوق مناسب دریافت نمی‌کنند و خود این امر باعث فساد می‌شود.

تسهیل در سودآوری فعالیت‌های مجرمانه و تضعیف امنیت ملی: در کشورهای که قانون مبارزه با پول‌شویی وجود ندارد، جنایتکاران و مجرمان می‌توانند عواید حاصل از جرم را به راحتی تطهیر کنند و مورد استفاده مجدد قرار دهند. این مسئله باعث افزایش فعالیت‌های مجرمانه در کشور می‌شود. با افزایش فعالیت‌های مجرمانه، هزینه‌ای که دولت باید برای مبارزه با آن صرف کند، افزایش می‌یابد. در

برخی موارد این هزینه‌ها به حدی سرسام‌آور است که دولت‌ها دیگر توان مقابله با آن را ندارند. لذا کشور دچار هرج و مرج می‌شود و از چرخه قانونی خارج می‌گردد. این دور باطل تا تضعیف امنیت ملی ادامه پیدا می‌کند.

افزایش هزینه‌های دولتی: فرآیند پول‌شویی به افزایش هزینه‌های دولتی از جمله هزینه‌های مربوط به ایجاد فضای امن برای مرزهای کشور، هزینه‌های مربوط به مبارزه با آثار زیان‌بار و تخریبی مواد مخدر و بازپروری و درمان معتادان، هزینه‌های مربوط به محاکم و دادگاه‌های رسیدگی به جرایم و... می‌انجامد و همچنین سایر هزینه‌های جبرانی که باید انجام گیرد تا تعادل بازار در زمینه قیمت‌ها، نرخ تورم، نرخ بهره، نرخ ارز و بازارهای مالی و... فراهم گردد و نیز موجب افزایش بار مالی دولت می‌شود.

فرار سرمایه: بدون شک، پول‌شویی، کشورهای در حال توسعه را از طریق تجارت و جریان سرمایه خارجی آنها متضرر می‌کند. یکی از مشکلات شناخته‌شده مهم کشورهای در حال توسعه فرار سرمایه است که از طریق نهادهای مالی داخلی یا نهادهای مالی مرزی و فرامرزی انجام می‌گیرد که دامنه آنها تا مراکز پولی عمده دنیا مانند نیویورک، لندن و توکیو گسترش می‌یابد. در مقابل، شواهد کمی در خصوص فرار سرمایه بر اثر اعمال سیاست‌های مبارزه با پول‌شویی در دست است. در یک جمع‌بندی می‌توان گفت ایجاد و گردش پول‌های نامشروع و رسوخ آن در چرخه اقتصادی به سرمایه‌گذاری مشروع و سالم آسیب می‌رساند، زیرا این نوع پول‌ها حاصل تلاش، تولید و فعالیت‌های سالم اقتصادی نیست. در واقع، آلوده شدن و بی‌ثباتی بازارهای مالی، بی‌اعتمادی مردم به نظام مالی، تغییر شدید در میزان بهره و خروج سرمایه از کشور و تضعیف بخش خصوصی از آثار مهم پول‌شویی است که امنیت اقتصادی کشور را هدف قرار می‌دهد. به عبارت دیگر، ورود منابع خارجی به کشور با هدف تطهیر، به قاچاقچیان و حاملان پول کثیف امکان می‌دهد دامنه فعالیت خود را گسترش دهند و علاوه بر تهدید سلامت اقتصادی و اجتماعی کشور، هزینه‌های مستقیم آشکاری بر نیروهای قضایی و انتظامی تحمیل کنند. این منابع همچنین توسعه دامنه فساد اقتصادی را به دنبال دارد و موجب تخریب نهادهای مالی می‌شود. کانالیزه شدن این منابع در بخش‌های خاص مانند مسکن، بورس و بازارگانی داخلی، موقتی است و عملاً به ایجاد حباب‌های قیمت می‌انجامد و پس از بازگشت این سرمایه‌ها به مبدأ، بی‌ثباتی در بازارها شکل می‌گیرد که به عنوان خطری بالقوه امنیت اقتصادی و ملی کشور را تهدید می‌کند (بیابانی و عصار، ۱۳۸۸: ۲۰).

علاوه بر اثر غیرمستقیم پول‌شویی بر رشد اقتصادی که با تضعیف نهادهای مالی صورت می‌گیرد، اثر مستقیم آن در بخش حقیقی اقتصاد قابل توجه است. پول‌شویی

با منحرف کردن منابع از فعالیت‌های مولد به سوی فعالیت‌های با بهره‌وری کم و تسهیل فساد مالی داخلی و افزایش جرایم، موجب کاهش رونق اقتصادی می‌شود.

۲. آثار پول‌شویی بر بازارهای مالی و بازار سرمایه

یکی از مهم‌ترین عوامل ایجادکننده آثار خارجی مثبت در کشورها و تسهیل کنترل نقل و انتقال وجوه، اعتماد مردم به سیستم مالی و پولی کشورهاست. وقتی مردم وجوه خود را در بانک‌ها و سایر نهادهای مالی به جریان می‌اندازند، امکان استفاده از این وجوه به عنوان ابزاری قوی برای کنترل سیاست پولی فراهم می‌شود. هرچه سپرده جذب‌شده در بانک‌ها و سیستم مالی کشور بیشتر باشد، امکان تأثیرگذاری سیاست‌های بانک مرکزی بر اقتصاد بیشتر خواهد شد. در صورتی که پول‌شویی در اقتصاد، ابعادی وسیع پیدا کند، اعتماد سرمایه‌گذاران و سپرده‌گذاران به سیستم مالی سلب می‌شود، زیرا پول‌شویی اغلب از طریق سیستم بانکی و نهادهایی مانند بورس اوراق بهادار صورت می‌گیرد و افزایش حجم پول‌شویی اعتبار این نهادها را زیر سؤال می‌برد. کنترل‌های شدید و هدایت سیستم‌های مالی به سوی چارچوب‌های سخت‌گیرانه موجب ایجاد اصطکاک در جریان نقل و انتقال وجوه و در نتیجه زمان‌بر شدن نقل و انتقالات و کاهش کارایی مورد انتظار از سیستم مالی می‌شود. افزایش نوسان جریان‌های سرمایه از تبعات دیگر پول‌شویی است که به علت انتقالات ناخواسته و پیش‌بینی‌نشده وجوه درگیر با پول‌شویی ایجاد می‌شود. سوءاستفاده از سیستم مالی آثار منفی بالقوه‌ای بر عملکرد کلان اقتصادی کشورها بر جای می‌گذارد. از مهم‌ترین آثار منفی پول‌شویی کاهش رفاه و سایر آثار منفی خارجی است (Boorman J, Stefaningves, 2001).

اگر پول‌شویی در حجمی وسیع رخ دهد، موجب نوسانات شدید بازارهای مالی خواهد شد. یکی از راه‌های پول‌شویی خرید اوراق بهادار مانند سهام، آپشن‌ها، قراردادهای آتی و... است. ابزارهای فوق به رغم تفاوت در نوع می‌توانند در یک طبقه قرار گیرند. اگر سرمایه‌گذاری معمولی با وضعیتی خاص مانند رونق یا رکود بازار بورس مواجه شود، به طور معقول اقدام به ورود و خروج وجوه خود خواهد کرد؛ در حالی که سرمایه‌گذاری که سرمایه خود را از راه‌های غیرقانونی به دست آورده و در بازارهای مالی سرمایه‌گذاری کرده با ریسک دیگری با عنوان ریسک شناسایی و مصادره اموال روبه‌روست. بنابراین می‌توان تابع مطلوبیت این دو فرد را به صورت زیر نشان داد:

$$U_A = U(R_m, Risk_m) \\ U_B = U(R_m, Risk_m, Risk_G)$$

A سرمایه‌گذاری معمولی است و B وجوه سرمایه‌گذاری شده را از راه غیرقانونی به دست آورده است. همان‌طور که دیده می‌شود، A تصمیم‌های خود را براساس Rm (بازده بازار) و $Riskm$ (ریسک بازار) اتخاذ می‌کند. از آنجا که در بازارهای مالی ریسک و بازده با هم در ارتباطند،^۱ تصمیم‌های A به لحاظ اجتناب از نوسانات شدید، منطقی‌تر و مناسب‌تر خواهد بود. اما B به دلیل وجود $RiskG$ تصمیم‌هایی خواهد گرفت که متناسب با حرکت‌های بازار مورد بحث نیست، بنابراین، افراد نوع B یا سرمایه آنها می‌تواند برای بازارهای مالی خطرناک باشد.

علاوه بر موارد فوق، نیت و هدف سرمایه‌گذاران نوع A و B متفاوت است. سرمایه‌گذار A تناسب بین ریسک و بازده را در جابه‌جایی وجوه در نظر می‌گیرد، در حالی که برای سرمایه‌گذار B آنچه در درجه اول اهمیت قرار دارد، شستن پول‌هاست و توجه چندانی به سایر موارد ندارد. بنابراین، تصمیم‌گیری‌ها اساساً متفاوت است و برآیند تصمیم‌گیری‌ها که بازار را تحت تأثیر قرار می‌دهد، قابل ارزیابی نیست. با توجه به مطالب فوق می‌توان گفت توسعه پول‌شویی به علت ورود و خروج وجوه قابل توجه به صورت پیش‌بینی‌نشده می‌تواند موجب کاهش ثبات بازارهای مالی شود. عده‌ای معتقدند وجوه وارد شده به کشورهای کوچک برای پول‌شویی باعث رونق و رشد این کشورها می‌شود، اما تحقیقات نشان داده است در نهایت پول‌شویی باعث امتزاج پول‌های مشروع و غیرمشروع می‌شود و طبق قانون گرشام^۲ در منطقه یا کشور، تنها تأمین مالی‌کنندگانی باقی می‌مانند که با عواید نامشروع سروکار دارند. وجوه درگیر با پول‌شویی آثار مولد کمی دارند و شواهد نشان می‌دهد پول‌های مورد بحث در بهینه‌سازی رشد اقتصادی کمترین نقش را دارند (غنجی، ۱۳۷۹: ۱۶).

ضرورت مقابله با پول‌شویی

با توجه به آثار منفی پول‌شویی بر بازارهای مالی و اقتصادی کشور، ضرورت مقابله با پول‌شویی برای ایجاد امنیت اقتصادی و ملی بیش از پیش احساس می‌شود. مجرمان برای استفاده مؤثر از عواید جرایم معاملاتی و سازمان‌یافته خود به پول‌شویی نیاز دارند. تلاش‌های ضد پول‌شویی که برای پیشگیری یا محدود کردن توان مجرمان در استفاده از سودهای نامشروع طراحی شده، جزء اساسی و مؤثر طرح‌های مبارزه با این عمل غیرقانونی است.

پول‌شویی، منبع تأمین مالی قاچاقچیان مواد مخدر و اسلحه، تروریست‌ها،

1. Risk and Return go hand to hand

۲. پول بد، پول خوب را از گردونه خارج می‌کند.

مقامات فاسد دولتی و... برای راه‌اندازی و گسترش تشکیلات مجرمانه است. این جرم امروز بیش از پیش، گستره‌ای بین‌المللی یافته و جنبه‌های مالی جرم در نتیجه پیشرفت‌های سریع فناوری و جهانی شدن صنعت خدمات مالی پیچیده شده است. نظام‌های مالی مدرن علاوه بر تسهیل تجارت مشروع، به مجرمان امکان می‌دهند انتقال میلیون دلار را بی‌درنگ و با استفاده از رایانه‌های شخصی و ماهواره حواله کنند.

از آنجا که پول‌شویی تا حدودی بر نظام‌ها و عملیات مالی موجود تکیه می‌کند، انتقال اموال توسط مجرم تنها به خلاقیت او بستگی دارد. عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه در مراکز متعددی از جمله مراکز مبادله ارز، بازار سهام، صرافی‌ها، بازار طلا، مراکز قمار، شرکت‌های بیمه، شرکت‌های تجاری، مؤسسه‌های ارائه‌دهنده تسهیلات بانکی و نمایشگاه‌های اتومبیل شسته می‌شود.

چنانچه پدیده پول‌شویی مهار نشود، موجودیت و تمامیت مؤسسه‌های مالی یک کشور را از هم می‌پاشد. هم‌چنین پول‌شویی به دلیل یکپارچگی بازارهای سرمایه بر قیمت ارز و نرخ بهره تأثیر منفی می‌گذارد. سرانجام پول‌شویی به سیستم‌های مالی جهانی آسیب می‌رساند و سازوکار اقتصاد جهانی را تضعیف می‌کند. با این حال، پول‌شویی تنها دغدغه نیروی انتظامی و امنیتی کشورها نیست، بلکه نگرانی جدی در سطح ملی و تهدیدی انکارناپذیر برای امنیت بین‌المللی است و چنانچه دولت‌ها نتوانند از بروز و رشد آن جلوگیری کنند، سازمان‌های مجرم سازوکارهای قانونی مبارزه با پول‌شویی را تحت کنترل خود درمی‌آورند و در نتیجه بر مقدار تقاضا برای پول اثر می‌گذارند، نرخ بهره و مبادله ارز را دچار نوسان می‌کنند و سبب تشدید تورم می‌شوند.

الزامات مبارزه با پول‌شویی

برخی الزامات و ابزارهای مبارزه با پول‌شویی عبارت‌اند از: تصویب و اجرای قوانین و مقررات ضد پول‌شویی و ایجاد فضایی ناامن برای مجرمان، عضویت در معاهدات پولی و مالی بین‌المللی و برداشتن موانع بر سر راه همکاری‌های بین‌المللی، اصلاح ساختار مالیاتی کشور، کنترل و نظارت بر ارزهای خارجی، فاصله گرفتن از اقتصاد دولتی، ایجاد دستگاه و تشکیلاتی مقتدر برای مبارزه با پول‌شویی، با نام کردن حساب‌های بانکی بی‌نام، ارائه گزارش‌های آماری و مشکوک و بازسازی و اصلاح سیستم بانکی و مؤسسات اعتباری. بانک‌ها به همان اندازه که مهم‌ترین پناهگاه عاملان پول‌شویی هستند، گلوگاهی حساس برای به دام انداختن آنها محسوب می‌شوند.

پیشینه تحقیق

در ارتباط با پول‌شویی و آثار آن بر امنیت اقتصادی و ملی در داخل کشور کم کار شده و در کمتر مقاله‌ای از یک مدل‌سنجی برای تحلیل آثار استفاده شده است. بیابانی و عصار (۱۳۸۸) در مقاله خود با عنوان «پول‌شویی خطری برای امنیت اقتصادی و اجتماعی» با روش تحلیلی به تبیین ابعاد پول‌شویی و راه‌های مبارزه با آن پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش حاکی از اثرگذاری پول‌شویی بر امنیت اقتصاد و امنیت ملی و تخریب آنهاست. در مقاله قضاوی (۱۳۸۷) با عنوان «بررسی پیامدهای پول‌شویی و آثار آن بر امنیت اقتصادی ایران» پس از بررسی مفهوم پول‌شویی و مراحل، زمینه‌ها و آثار اقتصادی آن، ارتباط پول‌شویی با سایر متغیرهای اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته و آثار پول‌شویی برای ایران تخمین زده شده است. در ادامه این مقاله زمینه‌های جرم پول‌شویی در ایران بررسی و در قسمت نهایی تحقیق پس از بررسی اشکالات لایحه فعلی، لایحه و آیین‌نامه پیشنهادی مبارزه با پول‌شویی ارائه شده است. در این مقاله رشد اقتصادی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. برای دخالت دادن اثر متغیرهای مربوط به پول‌شویی از سه متغیر جانشین تعداد پرونده‌های مختومه، تعداد پرونده‌های مربوط به اختلاس و قاچاق مواد مخدر استفاده شده است. نتایج این مقاله که از مدل‌های اقتصادسنجی استفاده کرده است، نشان می‌دهد شاخص‌های پول‌شویی هم‌چون اختلاس، صرف‌نظر از اینکه مصرف بخش دولتی در مدل حضور داشته باشد یا حذف شود، معنی‌داری آماری و ارتباط منفی (معنی‌داری تئوریک) با متغیر وابسته (تولید) در ایران دارد.

مروری بر تحقیقات خارجی صورت‌گرفته با موضوع پول‌شویی نشان می‌دهد در آمریکا و مالزی بین جرایم و بیکاری ارتباطی منطقی وجود دارد (Loayza, 1996) هم‌چنین هاستون مدلی نظری برای پیوندهای سیکل تجاری، مالیات و سیاست پولی با اقتصاد زیرزمینی ارائه داده است. با توجه به ارتباط بین پول‌شویی و اقتصاد زیرزمینی می‌توان مدل نظری فوق را برای پول‌شویی نیز استفاده کرد. از نظر هاستون، اقتصاد زیرزمینی و مبادلات پنهان فراگیر موجب افزایش آثار تورمی و سیاست‌های انبساطی پولی و مالی می‌شود. هاستون یکی از عوامل بروز تورم رکودی اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰ را افزایش میزان رشد جرایم می‌داند (Houston, 1990:26).

فیشتن باوم نیز استدلال می‌کند که کند شدن رشد بهره‌وری آمریکا طی سال‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ به میزان زیادی بیش از حد برآورد شده که دلیل عمده آن نادیده گرفتن رشد سریع اقتصاد زیرزمینی بوده است (Fichten Baum, 1989).

آثار کلان اقتصادی پول شویی به صورت کمی برآورد نشده و نخستین بار کورک ارتباط بین پول شویی و رشد اقتصادی را بررسی کرده است. البته همان طور که خود کورک اشاره می کند، کارهای تجربی بارو^۱ (۱۹۹۱) مبنای مدل او قرار گرفته است. او میزان جرایم را به عنوان جایگزینی برای پول شویی با رشد اقتصادی مرتبط می کند. نتایج برآورد او نشان می دهد که به ازای هر ۱۰ درصد افزایش در پول شویی رشد اقتصادی به میزان ۰/۱ درصد کاهش خواهد یافت. این میزان آثار مستقیم و غیرمستقیم را نشان می دهد؛ اما آثار اجتماعی و رفاهی در آن نادیده گرفته شده و می توان گفت آثار پول شویی حداقل به لحاظ نظری وسیع تر از تخمین فوق است (Quirk, 1996: 21).

الگوی تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی- استنباطی و منابع مورد استفاده اسنادی و کتابخانه‌ای است و داده‌های مورد استفاده در مدل‌سنجی از بانک مرکزی، دادگستری کل کشور و مرکز آمار ایران گرفته شده است. تخمین مدل OLS و بررسی مانایی متغیرها با استفاده از نرم‌افزار Eviews6 انجام شده است. در این پژوهش در دو مدل جداگانه نوسانات تولید ناخالص داخلی و شاخص کل بازار بورس تهران به عنوان دو شاخص امنیت تولیدی و امنیت بازار سرمایه آثار شاخص‌های امنیت اقتصادی تحلیل می‌شود.

با توجه به ادبیات تحقیق، می‌توان دو مدل‌سنجی مورد استفاده را به صورت زیر تعریف کرد:

$$LB=f(Le, Lc)$$

LB لگاریتم شاخص بازار بورس تهران، Le لگاریتم شاخص اقتصاد زیرزمینی و LC شاخص جرایم صورت گرفته در کشور است. شایان ذکر است شاخص اقتصاد زیرزمینی بر اساس میزان نسبت نقدینگی در کشور اندازه‌گیری شده است. در واقع، معروف‌ترین روش از بین روش‌های غیرمستقیم اندازه‌گیری اقتصاد زیرزمینی، روش نسبت نقد است که نخستین بار در سال ۱۹۵۸ توسط کاگان برای اندازه‌گیری میزان درآمد گزارش نشده به کار رفت. بر اساس این روش، هر نوع افزایش غیرمعمول در تقاضای پول نقد با افزایش فعالیت‌های اقتصادی در بازار غیررسمی ارتباط دارد. در این روش فرض بر این است که بخش نامنظم در مبادلات خود فقط از پول نقد استفاده می‌کند. حال هرگاه تقاضا برای پول نقد به صورت غیرمعمول افزایش یابد، نشانه این است که بر حجم فعالیت بخش غیررسمی افزوده شده است (Loayza, 2004).

1. Barro

مدل استفاده شده دیگر در این مقاله آثار پول شویی بر نوسانات تولید در کشور است که مدل تخمینی به صورت زیر است:

$$LGDP=f(Le,Lc)$$

که در آن LGDP لگاریتم تولید ناخالص داخلی کشور است.

نتایج تحقیق

پس از بررسی مانایی متغیرها با توجه به شاخص دیکی فولر تعمیم یافته^۱ و تشخیص مانایی همه متغیرها در سطح، جز متغیر اقتصاد زیرزمینی که در سطح یک (I(۱) مانا شدند. نتایج در جدول زیر مشاهده می شود:

جدول ۱- نتایج مانایی متغیرهای مدل

نتیجه	آماره PP	آماره ADF	آماره Levin, Lin & Chu	متغیر
مانا (I(۰)	- ۵/۴۲	- ۶/۴۵	- ۸/۲۵	لگاریتم شاخص جرایم
مانا (I(۰)	- ۳/۲۴	- ۵/۱۴	- ۱۶/۷۶	لگاریتم تفاضلی شاخص اقتصاد
مانا (I(۰)	۲/۴۹	۴/۱۳	- ۸/۴۴	شاخص بازار بورس ایران
مانا (I(۰)	- ۵/۱۶	- ۳/۳۶	- ۵/۴۷	شاخص تولید ناخالص داخلی

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به نتایج مانایی متغیرها، نتایج تخمین‌ها به شکل زیر است:

جدول ۲- نتایج شاخص پولشویی (اقتصاد زیرزمینی) بر شاخص بازار بورس ایران

متغیر مستقل	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره t	احتمال معناداری
عرض از مبدأ	-۹/۶۸۲۹۳۵	۵/۵۷۰۱۴۶	-۱/۷۳۸۳۶۳	۰/۰۹۸۳
لگاریتم شاخص جرایم	-۰/۸۹۵۵۹۸	۰/۴۱۶۸۸۷	-۲/۱۴۸۳۰۰	۰/۰۴۴۸
لگاریتم تفاضلی شاخص اقتصاد زیرزمینی	-۲/۸۳۹۶۸۲	۰/۵۹۳۶۳۱	-۴/۷۸۳۵۸۳	۰/۰۰۰۱
AR(۱)	۰/۵۵۴۱۱۵	۰/۲۵۲۶۸۶	۲/۱۹۲۹۰۴	۰/۰۴۱۰
squared_R	۰/۹۷۲۷۰۷		Durbin - Watson stat	۱/۴۴۵۴۵۹

منبع: یافته‌های تحقیق

1 . ADF: Augmented Dickey-Fuller Test

نتایج جدول ۱ به خوبی نشان می‌دهد شاخص پول شوویی (اقتصاد زیرزمینی) بر شاخص بازار بورس ایران اثر معنادار و منفی داشته است. به بیان دیگر، با افزایش شاخص اقتصاد زیرزمینی و به نوعی پول شوویی در کشور، شاخص بورس در اقتصاد کشور به طور معناداری کاهش پیدا کرده است که می‌تواند امنیت سرمایه‌گذاری در کشور را تهدید و امنیت اقتصادی و ملی کشور را تضعیف کند. اثر عامل جرایم بر شاخص بازار بورس نیز معنادار و منفی است که به نوعی اثر افزایش ریسک سرمایه‌گذاری در کشور را بیان می‌کند.

در مدل دوم که از روش ARCH برای نشان دادن نوسانات تولید استفاده شد، نتایج به شکل زیر است:

جدول ۳- نتایج آثار شاخص پول شوویی بر نوسانات تولید ناخالص داخلی در ایران با روش ARCH

متغیر مستقل	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره z	احتمال معناداری
عرض از مبدأ	۷/۵۳۰۶۲۷	۰/۳۸۲۵۲۵	۱۹/۶۸۶۶۵	۰/۰۰۰۰
لگاریتم شاخص جرایم	-۰/۰۶۰۸۴۵	۰/۰۲۶۷۹۹	-۲/۲۷۰۴۰۹	۰/۰۲۳۲
لگاریتم تفاضلی شاخص اقتصاد زیرزمینی	-۰/۵۳۲۴۴۳	۰/۰۳۷۳۷۳	-۱۴/۲۴۶۶۶	۰/۰۰۰۰
AR(۱)	۰/۴۱۳۹۱۴	۰/۲۰۶۴۹۰	۲/۰۰۴۵۲۶	۰/۰۴۵۰

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج حاصل از روش ARCH نیز که نوسانات تولید در کشور را نشان می‌دهد، به خوبی بیانگر آثار منفی و معنادار شاخص جرایم و پول شوویی بر تولید است. به عبارت دیگر، با افزایش جرایم و اقتصاد زیرزمینی به عنوان شاخص پول شوویی، تولید در کشور کاهش قابل توجه و نوسانات منفی زیادی خواهد داشت که به نوعی حاکی از افزایش ریسک تولید و کاهش امنیت اقتصادی و ملی در کشور است.

تحقیقات انجام شده در این زمینه نشان می‌دهد که چگونه پول دارای منشأ مجرمانه با ایجاد فساد مالی در سیاست و مراکز عمومی و نفوذ خزنده خویش فعالیت‌های مشروع یک کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد. علاوه بر این، نظم اجتماعی و اقتصادی و سلامت نظام مالی کشور از آثار منفی پول شوویی و جرایم مرتبط با آن بی‌نصیب نمی‌ماند و فرآیند رقابت آزاد و ثبات و استحکام نظام‌های

مالی بر اثر این نوع فعالیت‌ها آسیب شدید می‌بیند. بنابراین، پیوند نزدیک و آشکار پدیده پول‌شویی با فعالیت‌های بزهکارانه یا غیرقانونی و نقش اساسی آن در ترغیب یا تسهیل فعالیت بزهکاران و امکان تداوم یا تقویت جرایم سازمان‌یافته، اهمیت شناسایی و رویارویی با این پدیده شوم و ایجاد عزم جدی جهانی برای مبارزه با این معضل را به ویژه از دهه ۱۹۸۰ به این سو دوچندان ساخته است. هر چند با آشکار شدن تهدیدهای جهانی ناشی از پدیده پول‌شویی دلایل مبارزه با آن نیز افزایش یافته، اما نیروی ویژه اقدام مالی علیه پول‌شویی، وابسته به سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^۱، چهار تهدید اساسی ناشی از معضل جهانی پول‌شویی را به شرح زیر برشمرده است: (FATF, 2005, 2008, 2010)

۱. کوتاهی در مبارزه با پول‌شویی سودآوری فعالیت‌های بزهکارانه یا غیرقانونی را برای مجرمان آسان‌تر می‌سازد.
  ۲. کوتاهی در مبارزه با پول‌شویی سازمان‌های بزهکار را در تأمین مالی فعالیت‌های بزهکارانه و گسترش اقدامات خود آزادتر می‌گذارد.
  ۳. امکان به کارگیری شبکه مالی از سوی پول‌شویان خطر فسادپذیری نهادهای مالی و تمام بخش‌های اقتصادی ملی را به همراه می‌آورد.
  ۴. انباشت قدرت و ثروت در دست بزهکاران و گروه‌های تبهکار تهدیدی جدی برای اقتصادهای ملی، به ویژه نظام‌های آزاد، به شمار می‌آید.
- به علاوه، بر پایه یافته‌های پژوهش انجام‌شده در صندوق بین‌المللی پول^۲ و نیز به استناد گزارش ارائه‌شده توسط مدیرعامل صندوق در سال ۱۹۸۸، پیامدهای پدیده پول‌شویی بر اقتصاد کلان، از جمله انحراف تحلیل‌ها و سیاست‌گذاری‌های کلان اقتصادی بر اثر نادرستی داده‌های اقتصادی، برهم‌خوردن توزیع درآمد، از بین رفتن قابلیت اعتماد و روایی بازارهای مالی، کاهش رشد اقتصادی، تأثیر منفی بر رفاه اجتماعی و امنیت و کارایی کلان اقتصادی از دلایلی است که اهمیت کاهش پیامدهای منفی پول‌شویی بر اقتصاد کلان را از راه تقویت نظارت بر بخش مالی، به ویژه شبکه بانکی، پیگیری جرایم فرار مالیاتی، تقویت گزارش‌دهی آماری و نیز فراهم‌سازی تمهیدات قانونی مربوط به مبارزه با پدیده پول‌شویی بیش از پیش آشکار و ناگزیر می‌سازد (Querck, 1996).

تجزیه و تحلیل نتایج و پیشنهادها

پول‌شویی که فرآیند تبدیل پول‌های کثیف ناشی از فعالیت‌های نامشروع، غیرقانونی و بزهکارانه به پول‌های تمیز و دارایی‌های مشروع و قانونی است، جزئی از نظام

1. Organization for Economic Co- operation and Development (OECD)

2. International Monetary Fund (IMF)

ناسالم اقتصادی است که اقتصاد زیرزمینی، نظام اداری ناسالم و غیرکارآمد و نظام مالی غیرشفاف و فاقد سیستم نظارتی قوی بستر مناسب را برای عملیات پول شویی فراهم می‌آورد. پول شویی آثار نامطلوب و زیان‌باری دارد. کاهش GNP، فرار مالیاتی، فرار سرمایه از کشور برای تطهیر، اختلال در بازارهای مالی، افزایش نقدینگی، افزایش تورم، تهدید امنیت ملی و اقتصادی کشور، انباشت ثروت و قدرت در دست مجرمان و امکان ادامه حیات آنان، کاهش تمایل به سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های مولد، تضعیف بخش خصوصی، فاسد شدن حکومت و بروز تنش‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در جامعه از پیامدهای مذموم پدیده پول شویی است. اقتصاد ایران نیز به دلیل بی‌نظمی نظام اقتصادی کشور، تعدد مراکز تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری اقتصادی، عدم نظارت بانک مرکزی بر گردش پولی و مالی کشور، تداخل نقش حاکمیتی و تصدی‌گری دولت، عدم نظارت بر نقل و انتقالات پول، آزادی سیستم بانکی و فقدان قوانین و مقررات مدون بستر مناسبی برای پدیده پول شویی است.

فعالیت مؤسسه‌ها در مبارزه با پدیده پول شویی از طریق مسئولی مستقیم با ارائه آموزش مستمر به کارکنان و اتخاذ تدابیر احتیاطی لازم انجام می‌شود. هم‌چنین مؤسسه‌ها باید قادر به شناسایی هویت مشتریان خود باشند و مدارک مربوط به فعالیت اقتصادی آنها را به ویژه در موارد مشکوک گردآوری و نگهداری کنند. از سوی دیگر، در عرصه ملی نیز کشورها با اتخاذ برخی تدابیر ویژه باید به مبارزه با این معضل بپردازند. هر کشور در فرآیند مبارزه خود با پول شویی پیش از هر چیز نیازمند تدوین قوانین مناسب برای مقابله با این جرم مالی است. قوانین یادشده باید با تشخیص و تعیین فعالیت‌های مرتبط با پول شویی، چگونگی مجازات مرتکبان جرم را تعیین کنند. افزون بر این، فعالیت‌هایی گسترده به منظور مبارزه با پول شویی در عرصه بین‌المللی در حال انجام است. وضع قوانین توسط نهادهای بین‌المللی هم‌چون «کنوانسیون شورای اروپا» و تشکیل گروه‌های بین‌المللی که در رأس آنها «نیروی ویژه اقدام مالی علیه پول شویی» قرار دارد، از جمله اقدامات بین‌المللی مبارزه با پول شویی است. از سوی دیگر، برگزاری گردهمایی‌هایی در سطح بین‌المللی و انتقال تجارب کارشناسان کشورهای پیش‌رو در مبارزه با این معضل به سایر کشورها و به طور خلاصه برگزاری دوره‌های آموزشی در عرصه بین‌المللی از موارد دیگر مبارزه با پول شویی است. صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی نیز با نظارت بر سیستم‌های مالی و ارائه همکاری‌های فنی به سایر کشورها در مبارزه با این پدیده یاری می‌رسانند.

از این رو، اولین اقدام برای مقابله با این مشکل، داشتن قوانین و مقررات مناسب

است و پیش شرط داشتن چنین قوانینی علاوه بر نگاه دقیق به حوزه‌های مختلف اقتصاد زیرزمینی، نگاه دقیق و بی‌طرفانه به اسناد و پیمان‌نامه‌های بین‌المللی و اصول چهل‌گانه FATF و راه‌حل‌های پیشنهادی کارشناسان و متخصصان مربوط است. این پیشنهادهای را نهادهای بین‌المللی متعددی به رسمیت شناخته‌اند و چون دارای انعطاف لازم‌اند و از ورود به جزئیات خودداری کرده‌اند، پذیرش آنها امکان‌پذیر است مشروط بر آنکه نوعی اراده سیاسی برای تحقق آن در کشور وجود داشته باشد.

پیشنهادهای

۱. تدوین نظام حسابداری و استانداردهای مناسب در مدیریت مالی؛
۲. اصلاح سیستم مالیاتی در ارتباط با فرار مالیاتی؛
۳. ایجاد قوانین و واکنش‌های کیفری مناسب در خصوص پول‌شویان؛
۴. شفاف‌سازی حساب‌ها توسط نظام بانکی؛
۵. ایجاد زیرساخت‌های لازم برای مستندسازی اطلاعات مربوط به نقل و انتقال وجوه و دارایی‌ها با حفظ سرعت عملیات و ایجاد سیستمی که مشخصات کامل فرد فرستنده حواله در آن ثبت شود.
۶. پیگیری حواله‌های مشکوک در سیستم بانکی و گزارش آن به مراجع ذی‌صلاح؛
۷. عدم فروش ارز، اوراق بهادار، چک‌های مسافرتی و غیره به مشتریانی که برای بانک شناخته‌شده نیستند.
۸. بازرسی، کنترل و نظارت مداوم سیستم‌های مالی کشور و صرافی‌ها؛
۹. افتتاح حساب و احراز هویت کامل فرد فرستنده حواله در سیستم بانکی که به طور مداوم اقدام به ارسال حواله به مقاصد مختلف می‌کند.
۱۰. جلوگیری از فعالیت مؤسسات اعتباری و صندوق‌های قرض‌الحسنه که بدون مجوز بانک مرکزی اقدام به فعالیت‌های مالی می‌کنند و باعث برهم‌زدن سیاست‌های پولی و مالی کشور می‌شوند (ابوالقاسم نوری).

منابع فارسی:

- بیابانی، غلامحسین و محمد تقی عصار (۱۳۸۸)، «پول شویی، خطری برای امنیت اقتصادی و اجتماعی»، مجله سیاسی-اقتصادی، شماره ۲۶۲-۲۶۱.
- جزایری، مینا (۱۳۸۲)، «جرم پول شویی به عنوان یک جرم مستقل»، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پول شویی، کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر، نشر وفاق.
- جزایری، مینا (۱۳۸۳)، «نگاهی به جرم پول شویی و اسناد مهم مرتبط با آن»، نشریه روند، پاییز.
- رهبر، فرهاد (۱۳۸۷)، پول شویی و راه‌های مقابله با آن، انتشارات دانشگاه تهران.
- صحرائیان، سیدمهدی (۱۳۸۱)، «تطهیر پول در ایران»، تهران: معارف.
- صحرائیان، سیدمهدی (۱۳۸۲)، «فرازهایی از یافته‌های تحقیقات پول شویی در ایران»، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پول شویی، شیراز.
- غنجی، علی (۱۳۷۹)، «درآمدی بر پول شویی»، فصلنامه دانش انتظامی، ش ۱.
- قضاوی، حسین (۱۳۸۷)، بررسی پیامدهای پول شویی و آثار آن بر امنیت اقتصادی ایران.
- ویژه‌نامه پول شویی، نشریه مجلس و پژوهش، تهران، ش ۳۷، ۱۳۸۲.

منابع لاتین:

- Boorman J, Stefaningves (2001), *Financial System Abuse, Financial Crime and Money Laundering*, IMF.
- Cees, Schaap (1998), *Fighting Money Laundering, Kluwer Law*.
- FATF, Report on money laundering, 2005
- FATF, Report on money laundering, 2008
- FATF, Report on money laundering, 2010
- Fichtenbaum, Ronald (1989), "The Productivity Slowdown and the Underground Economy", In: *Quarterly Journal of Business and Economics*, 28. Jg. H. 3, S. 78- 90.
- Houston, John F. (1990), Estimating the Size and Implications of the Underground Economy, o. O.
- <http://www.Oecd.Org/Fatf>, Basic Facts About Money Laundering
- Loayza, Norman V, "The Economics of the Informal Sector: A Simple Model and Some Empirical Evidence from Latin America", In *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*.
- Norman V. Loayza (2004), *The Economics of the Informal Sector: A Simple Model, and Some Emprical Evidence From Latin America*, The World Bank, Washington, D. C.
- Peter J. Querk (1996), Macroeconomic Implications of Money Laundering WP/96/66- EA/IMF.

- Quirk, Peter (1996), *Macroeconomic Implications of Money Laundering*, IMF Working Paper 96/66.
- Vito Taniz (1996), *Money Laundering and the International Financial System*.

